

T. XXVII (2024) Z. 3 (75)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2024.151853

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

The Chronicle section of
Nowa Książka (1934–1939) as
a source of cultural informa-
tion: Some selected issues

***Kronika „Nowej Książki”
(1934–1939) źródłem
informacji kulturalnych.
Wybrane zagadnienia***

Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 12
PL 40-007 Katowice
e-mail: agnieszka.golda@us.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-6571-5304>

**Agnieszka
GOŁDA**

Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 12
PL 40-007 Katowice
e-mail: anna.kaminska@us.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-5411-5426>

**Anna Małgorzata
KAMIŃSKA**

KEY WORDS:

Nowa Książka. 10 zeszytów rocznie poświęconych
krytyce literackiej i naukowej oraz bibliografii, cultural
life, interwar period, chronicle, jubilee, anniversary,
analysis of the content of the magazine

SŁOWA KLUCZOWE:

„Nowa Książka. 10 zeszytów rocznie poświęconych
krytyce literackiej i naukowej oraz bibliografii”, życie
kulturalne, dwudziestolecie międzywojenne, kronika,
jubileusz, rocznica, analiza zawartości czasopisma

Streszczenie

Na podstawie analizy krytycznej *Kroniki „Nowej Książki. 10 zeszytów rocznie poświęconych krytyce literackiej i naukowej oraz bibliografii”* (1934–1939), czasopisma o charakterze bibliograficznym i recenzyjno-literackim, zaprezentowano obraz jubileuszy i rocznic odnotowanych na jego łamach, obchodzonych w Polsce i na świecie, a związanych z twórcami kultury, zabytkami piśmienniczymi, instytucjami i organizacjami kultury. Badanie 129 zapisków kronikarskich pozwoliło odtworzyć kalendarium i przebieg mało dziś już znanych lub zapomnianych uroczystości, dzięki czemu można uzupełnić interesującą panoramę recepcji i kultu, jakim cieszyli się przedstawiciele kultury, w większości literaci, oraz publikacje, placówki i wydarzenia dwudziestolecia międzywojennego. Tym samym zwrócono uwagę na użyteczność takiego typu narzędzia, jak kronika czasopiśmiennicza podczas analizy przeszłości. Umożliwia ona zrekonstruowanie elementów życia kulturalnego oraz ujawnia te, które były istotne dla współczesnych autorów i redaktorów periodyków.

Summary

This is a critical study of the Chronicle section of *Nowa Książka. 10 zeszytów rocznie poświęconych krytyce literackiej i naukowej oraz bibliografii* [*The New Book: Ten Issues published annually dedicated to literary and scholarly criticism and bibliography*], a bibliographical and literary-review periodical, published in 1934–1939, focused on its coverage of notable cultural anniversaries and jubilees celebrated in Poland and abroad. The article lists 129 items (reports) from the Chronicle and arranges them in a timeline of occasions and personages, many of which have faded from public memory or have been completely forgotten. This reformatted chronicle makes a fascinating cultural panorama of the contemporary (interwar) reception, appreciation and ranking of various artists, for the most part writers, as well institutions and ceremonial occasions. The article demonstrates the usefulness of the 'reformatted chronicle' device in the study of the cultural life of a historical period. It can, in a way, provide us a unique insight into the minds and value-systems of the one group of contemporary opinion-makers, the editors and authors of a highbrow periodical.

Wstęp

Dwudziestolecie międzywojenne to czas dojrzewania Rzeczypospolitej, jej polityki, gospodarki i społeczeństwa. Po odbudowaniu zrębów państwowości, ustanowieniu podziału administracyjnego kraju, rekonstrukcji prawa i systemu szkolnictwa nastąpił okres rozkwitu życia kulturalnego przede wszystkim w dużych ośrodkach miejskich, takich jak Warszawa, Kraków, Poznań, Lwów i Wilno. Funkcjonowały w nich redakcje czasopism, oficyny wydawnicze, kabarety, kina, teatry, kawiarnie literackie, filharmonie, sceny operowe i orkiestry muzyczne¹.

W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości „kulturę wykorzystano do budowania społeczeństwa świadomego, z optymizmem patrzącego w przyszłość”². Powstały periodyki związane z szeroko pojętą kulturą³, twórcy zintegrowali się w grupach literackich i artystycznych, takich jak Skamander, Bunt, Zdrój, Ponowy, Czartak, Kwadryga, Żagary, Przedmieście, oraz powołali organizacje, które zapewniały im możliwości rozwoju. Już w 1918 roku założono Związek Artystów i Kompozytorów Scenicznych, w 1920 roku Związek Zawodowy Literatów Polskich, w 1924 oddział polskiego PEN-Clubu, a w 1933 roku Polską Akademię Literatury w Warszawie. Promocją kultury zajęło się Polskie Radio S.A., które regularnie nadawało programy od 1926 roku. W 1934 roku zainaugurowała z kolei działalność eksperymentalna stacja telewizyjna⁴.

¹ Por. J. Kwiatkowski, *Dwudziestolecie międzywojenne*, Warszawa 2000, s. 12–14; P. Łopuszański, *Warszawa literacka w okresie międzywojennym*, Warszawa 2017, s. 11, 21, 23; K. Olejnik, *Polska w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Poznań 2019, s. 416–418; A.M. Pycka, *Kultura w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa cop. 2015, s. 20–21.

² A.M. Pycka, *Kultura w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 7.

³ Były to m.in. „Pro Arte et Studio” (po zmianie tytułu „Pro Arte”, 1916–1919), „Zdrój” (1917–1922), „Formiści” (1919–1921), „Skamander” (1920–1928, 1936–1939), „Nowa Sztuka” (1921), zastąpiona przez „Almanach Nowej Sztuki” (1924–1925) i wpływowe „Wiadomości Literackie” (1924–1939). Tamże, s. 73.

⁴ K. Olejnik, *Polska w okresie międzywojennym...*, s. 405–406; A.M. Pycka, *Kultura w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 11, 14–15, 77; M. Tyrowicz, *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa 1918–1939*, z przedm. J. Maślanki, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1991, s. 36.

Okres międzywojenny to czas manifestowania nowych funkcji literatury i sztuki. Szczytowe osiągnięcia odnotowali w dorobku Maria Dąbrowska, Jarosław Iwaszkiewicz, Maria Kuncewiczowa, Zofia Nałkowska, Bruno Schulz, Aleksander Wat, Emil Zegadłowicz. Popularnością cieszyły się utwory Heleny Mniszkówny, Marii Rodziewiczówny i Tadeusza Dołęgi-Mostowicza, czemu sprzyjały ekranizacje ich powieści, oraz proza fabularna Zbigniewa Uniłowskiego, Henryka Worcella i Sergiusza Piaseckiego⁵. Dwudziestolecie to także schyłkowy okres dokonań Władysława Stanisława Reymonta, uhonorowanego w 1924 roku Nagrodą Nobla, oraz Stefana Żeromskiego. Znakomicie rozwijały się sztuki plastyczne, w których poszukiwano nietradycyjnych form wyrazu, co widać w dziełach Tytusa Czyżewskiego, Zbigniewa Pronaszk, Stanisława Ignacego Witkiewicza, Leona Chwistka. Nie brakowało artystów awangardowych, takich jak Katarzyna Kobro, Władysław Strzemiński i Henryk Berlew⁶.

Lata trzydzieste zaznaczyły się szeregiem wydarzeń o charakterze polityczno-społecznym i gospodarczym, które bezpośrednio wpłynęły na funkcjonowanie kultury i sztuki⁷. W tym czasie zaczęła się ukazywać „Nowa Książka. 10 zeszytów rocznie poświęconych krytyce literackiej i naukowej oraz bibliografii” (1934–1939) — inicjatywa Księgarni Wydawniczej Trzaska, Evert i Michalski redagowana przez Stanisława Lama⁸. Była jednym z nielicznych wówczas periodyków bibliograficznych i recenzyjno-literackich na polskim rynku wydawniczym⁹. Miała służyć pomocą czytelnikom zainteresowanym rynkiem książek w doborze odpowiedniego repertuaru. Zasadniczą jej częścią był *Dział sprawozdawczy* z opisem nowości wy-

⁵ A.M. Pycka, *Kultura w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 13.

⁶ P. Łopuszański, *Warszawa literacka w okresie...*, s. 176; K. Olejnik, *Polska w okresie międzywojennym...*, s. 410–413.

⁷ A.M. Pycka, *Kultura w Drugiej Rzeczypospolitej...*, s. 14; M. Tyrowicz, *Wspomnienia o życiu kulturalnym...*, s. 48.

⁸ Ma swoją literaturę: A. Gołda, A.M. Kamińska, *Świadczenia pamięci o ludziach kultury w Kronice „Nowej Książki” (1934–1939)*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2020, vol. 13, nr 1 (24), s. 175–198; <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2020.008> [dostęp: 7.08.2023]; J. Korpała, *Dzieje bibliografii w Polsce*, Warszawa 1969, s. 239; M. Pieczonka, „Księgarnia Wydawnicza Trzaska, Evert, Michalski”. *Działalność wydawnicza*, Kraków 1993, s. 140–144; B. Żołędowska-Król, *Rozwój myśli księgoznawczej i bibliotekoznawczej w świetle czasopism naukowych i fachowych wydawanych na terenach ziem polskich (1901–1939)*, Katowice 2019, s. 109.

⁹ Periodyki tego typu znane były na polskim rynku od połowy wieku XIX, jak np. „Bibliografia Polska” (1850–1854), „Warszawski Rocznik Literacki poświęcony literaturze, oświacie, bibliografii i księgarstwu” (1872–1880), „Przewodnik Bibliograficzny” (1878–1914, 1923–1926), „Książka. Miesięcznik poświęcony bibliografii krytycznej” (1901–1914), „Miesięcznik Antykwariatu Naukowego” (1902–1904), „Bibliografia Polska. Miesięcznik dla wydawców, księgarzy, antykwariuszy, jako też czytających i kupujących książki” (1914–1919). W tym samym czasie co „Nowa Książka” ukazywały się jeszcze: „Rocznik Literacki” (1934–1939, za lata 1932–1938), ale jego głównym celem było omawianie i ocena jedynie dorobku literackiego i nauki o literaturze; oraz „Przewodnik Literacki i Naukowy – Biuletyn dwumiesięczny” (1937) – praktyczny przewodnik po literaturze pięknej i naukowej. B. Żołędowska-Król, *Rozwój myśli księgoznawczej...*, s. 49–60, 104–112.

dawniczych, a numery wypełniały także artykuły wstępne, rejestry publikacji w rubrykach: *Bibliografia*, *Prasa* (rozprawy naukowe, artykuły, literatura piękna), *Przekłady z literatur obcych*, *Czasopisma nadesłane do redakcji*, ponadto *Listy do redakcji*, kalendarium o nazwie *Diariusz kultury polskiej za rok...* oraz *Kronika*. Ta ostatnia zawierała szereg krótkich wpisów informujących o bieżących wydarzeniach ze świata nauki, kultury i literatury. Ten dział stał się przedmiotem szczegółowych analiz krytycznych, których celem była chęć scharakteryzowania życia kulturalnego tamtych czasów na podstawie relacji z obchodów rocznic i jubileuszy opisanych w tej właśnie części periodyku.

Kroniki czasopiśmiennicze w wydawnictwach recenzyjno-literackich i bibliograficznych publikowanych na ziemiach polskich od XIX wieku¹⁰ są bogatym, choć niedocenianym źródłem informacji o ludziach, instytucjach i wydarzeniach, dziś często już mało znanych lub całkowicie zapomnianych. Ich rolę podkreśliły jednak w ostatnich latach Anna Gruca¹¹ i Beata Żołędowska-Król¹² na marginesie badań poświęconych roli książki w XIX stuleciu oraz bibliologicznych funkcji czasopism ogłaszanych do wybuchu drugiej wojny światowej. W kronikach charakteryzowano to, co było ważne w danym momencie, warte zarchiwizowania i skomentowania, a obecnie omówienia i interpretacji. Warto zatem sięgnąć po tego typu notatki, by uzupełnić współczesną wiedzę o przeszłości.

W związku z powyższym zadaniem badawczym w artykule zaprezentowano wydarzenia kulturalne opisane w dziale *Kronika*. Poddana krytycznej penetracji (56 numerów, a w każdym z nich od kilku do kilkudziesięciu wpisów) obejmowała informacje o nowościach wydawniczych, zawartości periodyków, na temat ruchu wydawniczego i prasowego oraz kulturalno-umysłowego, w tym prelekcji, posiedzeń naukowych, nagród, jubileuszy i rocznic. Te dwa ostatnie stały się przedmiotem szczegółowych dociekań, by dowieść użyteczności *Kroniki* jako źródła informacji na temat życia kulturalnego minionej epoki. Wyodrębniono łącznie 129 tekstów, których treść po użyciu metody zawartości prasy, analizy i krytyki piśmiennictwa, opisowej i egzemplifikacyjnej, w mniejszym stopniu biograficznej, pozwoliła zrelacjonować tytułowe wydarzenia kulturalne w porządku rzeczowo-chronologicznym. Zabieg typologii ułatwił z kolei uporządkowanie odnalezionych wątków i wyodrębnienie dwóch głównych działów tematycznych, a mianowicie jubileuszy i rocznic związanych z przedstawicielami literatury, sztuki i książki oraz wydarzeń dotyczących artefaktów kultury — utworów literackich, periodyków, instytucji i organizacji kultury, rzadziej zaś wydarzeń kulturalnych (dalszych skupień tematycznych dokonano już w obrębie tych dwóch części).

¹⁰ B. Żołędowska-Król, *Rozwój myśli księgoznawczej...*, s. 46.

¹¹ A. Gruca, *Rola polskiej książki i jej instytucji w utrzymaniu więzi międzyzaborowych w drugiej połowie XIX w.*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2019, t. 13, s. 187, <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbk.2019.163> [dostęp: 7.08.2023].

¹² B. Żołędowska-Król, *Rozwój myśli księgoznawczej...*, s. 59.

Jubileusze i rocznice związane z twórcami kultury

Kronika „Nowej Książki” przyniosła szereg informacji o świecie kultury, a jednym z celów redagujących dział było utrwalenie rocznic i jubileuszy przedstawicieli literatury, sztuki i książki. W 1934 roku zanotowano, że Julian Krzyżanowski, Roman Dyboski, Andrzej Tretiak i Władysław Tarnawski na 100-lecie¹³ śmierci Waltera Scotta (1771–1832), szkockiego powieściopisarza i poety, przygotowali opracowania naukowe¹⁴. Podkreślono też, że za granicą świętowano rocznice urodzin — 120. poety ukraińskiego Tarasa Szewczenki (1814–1861)¹⁵ i 100. czeskiego poety i pisarza Jana Nerudy (1834–1891)¹⁶.

W kalendarzu roku 1935 znalazła się z kolei wzmianka o obchodzonej z opóźnieniem 100. rocznicy śmierci Maurycego Mochnackiego (1803–1834). Pamięć po teoretyku romantyzmu, publicyście i pianiście uczczono jedynie 25 marca, kiedy to z inicjatywy Polskiej Akademii Literatury redaktor naczelny warszawskiego „Kurier Porannego” Wincenty Rzymowski wygłosił prelekcję o tytule *Mochnacki w dziejach stulecia*¹⁷. Równie skromnie przebiegały uroczystości we francuskim Auxerre, gdzie krytyk zmarł¹⁸.

Inny wymiar miały ceremonie 200-lecia urodzin poety publicysty i bajkopisarza, jednego z najwybitniejszych przedstawicieli polskiego oświecenia — Ignacego Krasickiego (1735–1801)¹⁹. Jak można przeczytać w *Kronice*, w szczególności sposób uczcił go instytucje lwowskie. Zakład Narodowy im. Ossolińskich i Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza zorganizowały zjazd naukowy poświęcony życiu i twórczości „księcia poetów”, który odbył się między 8 a 10 czerwca. Pomysłodawcy konferencji: Andrzej Lubomirski, kurator Ossolineum, Ludwik Bernacki, dyrektor instytucji, oraz Juliusz Kleiner, reprezentujący Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie i Polską Akademię Literatury, podzielili obrady na sekcje: *Krasicki i jego epoka*, *Literatura i kultura ziem południowo-wschodnich* (poeta przyszedł na świat w ziemi sanockiej), *Teoria i metodyka badań literackich* oraz „zagadnienia dydaktyki języka polskiego”²⁰.

¹³ W 1932 roku rocznica przeszła bez echa, zabrakło poważniejszych studiów poświęconych życiu i twórczości autora *Waverley*. W. Borowy, *Literatura angielska*, „Rocznik Literacki za rok 1932” 1933, s. 111.

¹⁴ *Walter Scott po stu latach*, „Nowa Książka” [dalej: NK] 1934, R. 1, z. 3, s. 134.

¹⁵ *Jubileusz Szewczenki*, NK 1934, r. 1, z. 6, s. 283–284. Dwa lata później, w 1936 roku, obchody 75-lecia zgonu uczcił Ukraiński Komitet Centralny w Polsce uroczystą akademią w Warszawie. *Tarasa Szewczenki*, NK 1936, R. 3, z. 3, s. 157.

¹⁶ *Setną rocznicę*, NK 1934, R. 1, z. 8, s. 368.

¹⁷ *Akademia Literatury*, NK 1935, R. 2, z. 4, s. 200.

¹⁸ *100-lecie śmierci Maurycego Mochnackiego*, NK 1935, R. 2, z. 3, s. 160.

¹⁹ *200-lecie urodzin Ignacego Krasickiego*, NK 1935, R. 2, z. 1, s. 46.

²⁰ *Zjazd Naukowy im. Ignacego Krasickiego*, NK 1935, R. 2, z. 4, s. 199–200.

W salach uniwersyteckich wysłuchano 60 referatów, które dotyczyły dokonań I. Krasickiego, recepcji jego dorobku poza granicami kraju, zainteresowań twórczych oraz zagadnień związanych z genologią i metodologią literaturoznawczą²¹. Towarzyszyła im wystawa o tytule *Pamiętki po Ignacym Krasickim na tle epoki*²².

W roku 1935 upłynęły jeszcze dwie inne, nieodległe czasowo rocznice²³. Minęło wówczas 10 lat od śmierci S. Żeromskiego (1864–1925) i W.S. Reymonta (1867–1925), cieszących się zasłużoną sławą, związanych z Młodą Polską, ale tworzących także w dwudziestoleciu międzywojennym. W 1922 roku S. Żeromski wydał *Wiatr od morza*, a w 1924 roku *Przedwiośnie* i *Uciekła mi przepióreczka*. Noblista z kolei rok przed śmiercią opublikował w postaci książkowej powieść *Bunt*, a dwa lata wcześniej zekranizowano jego *Chłopów*. Pamięć o pisarzach była zatem żywa, ale rocznicowe obchody, jak można wnioskować z analizowanych zapisków, zbyt nie wyróżniały²⁴. Polska Akademia Literatury zapowiedziała wydanie listów S. Żeromskiego z okresu jego pracy na stanowisku zastępcy bibliotekarza w Muzeum Narodowym Polskim w Rapperswilu²⁵, a Komitet Ochrony Puszczy Jodłowej²⁶ i Polskie Towarzystwo Krajoznawcze zorganizowały wystawy²⁷. Wystawę Świętokrzyską, obrazującą rozwój twórczości prozaika oraz przyrodę i kulturę ziemi świętokrzyskiej, m.in. na podstawie druków z tłoczni w Pińczowie, Rakowie i Sandomierzu, przygotowano w Warszawie. Miała ona charakter ruchomy i została przewieziona do Kielc, co spowodowało zmianę nazwy muzeum miejskiego. Od 1936 roku było to już Muzeum Świętokrzyskie²⁸. Z opóźnieniem, bo 9 sierpnia 1936 roku, odsłonięto w Zgierzu pomnik autora *Szyfowych prac*, który stanął przed budynkiem Państwowego Żeńskiego Seminarium Nauczycielskiego im. Stefana Żeromskiego²⁹. Ufundowany został przez nauczycieli i absolwentów szkoły. Wskazane w *Kronice* formy upamiętnienia rocznicy były nieliczne, ale wiadomo też, że firma Jakuba Mortkowicza wydała z tej okazji broszurę *Stefan Żeromski 20/XI–1925–20/XI–*

²¹ Pokłosiem tego wydarzenia była *Księga referatów* zredagowana przez Ludwika Bernackiego (Lwów 1936).

²² *Program Zjazdu Naukowego imienia Ignacego Krasickiego we Lwowie. 8–10 czerwca 1935*, Lwów [1935].

²³ Por. artykuł wstępny w „Nowej Książce”: J. Lorentowicz, *Dwie rocznice. Żeromski (20 XI 1925) i Reymont (5 XII 1925)*, NK 1935, R. 2, z. 10, s. 529–533.

²⁴ Nie brakowało natomiast publikacji jubileuszowych, jak te autorstwa historyków literatury Stanisława Adamczewskiego, Wacława Borowego, Juliana Krzyżanowskiego, psychologa Stefana Bałeya, publicysty i krytyka Augusta Grodzickiego, ponadto M. Dąbrowskiej, wydane w latach 1934–1937. M. Kridl, *Badania nad literaturą*, „Rocznik Literacki za rok 1936” 1937, s. 232–235.

²⁵ W katalogach bibliotecznych można odnaleźć informacje o artykułach czasopiśmienniczych poświęconych listom S. Żeromskiego autorstwa W. Borowego i Waleriana Karwasiańskiego.

²⁶ Został powołany do życia po wydaniu przez S. Żeromskiego noweli *Puszcza Jodłowa* w 1925 roku.

²⁷ *Dziesięciolecie śmierci Żeromskiego*, NK 1935, R. 2, z. 6, s. 311.

²⁸ *Wystawa świętokrzyska*, NK 1936, R. 3, z. 1, s. 39.

²⁹ r., *Pomnik Żeromskiego*, NK 1936, R. 3, z. 7, s. 398.

1935. *W X rocznicę śmierci. [Prospekt]*, będącą katalogiem publikacji autora. W 1936 roku na ekrany kin weszła *Wierna rzeka*, a lokalna „Gazeta Kielecka” od 1935 roku donosiła o Dniach Żeromskiego, adaptacjach teatralnych utworów pisarza³⁰, kolekcjonowaniu pamiątek po nim w świetlicach uczniowskich, prelekcjach i innych uroczystościach.

Niemal niedostrzegalnie przebiegły za to obchody 10-lecia śmierci W.S. Reymonta, choć jego utwory chętnie tłumaczono i wydawano poza granicami kraju: w Związku Radzieckim, Jugosławii, Szwecji, Hiszpanii, we Włoszech, we Francji (popularniejszy był jedynie Henryk Sienkiewicz³¹). Aurelia Reymont, wdowa po pisarzu, zapowiedziała, że od 1936 roku zainicjuje konkurs na monografię życia i twórczości męża³². Przewodniczącym jury został Ignacy Chrzanowski, wybitny historyk literatury i profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Lipce (obecnie Lipce Reymontowskie) w powiecie skierniewickim, ukazane w *Chłopach*, podjęły z kolei decyzję o budowie gmachu siedmioklasowej szkoły powszechnej imienia autora i urządzenia w niej muzeum jego pamiątek³³. Lwowskie Ossolineum poprzestało za to na zamierzeniach krytycznej edycji dzieł noblisty w opracowaniu I. Chrzanowskiego³⁴.

W tym samym 1935 roku trzykrotnie pisano w *Kronice* o uroczystości 50-lecia śmierci Victora Hugo (1802–1885). Dostrzeżono, że w paryskiej Bibliothèque Nationale de France zorganizowano z tej okazji wystawę³⁵, przed Panthéonem postawiono pomnik autora *Nędzników*³⁶, a między 1 a 8 czerwca w teatrach w całym kraju grano jedynie sztuki jego autorstwa. Jubileusz uczczono również szeregiem publikacji³⁷. W tym samym roku obchodzono ponadto 300. rocznicę śmierci hiszpańskiego dramatopisarza Lope de Vega (1562–1635)³⁸ oraz 75. urodzin dramatopisarza i nowelisty Antona Czechowa (1860–1904)³⁹.

Rocznicę śmierci W.S. Reymonta, jak wskazano, fetowano oszczędnie⁴⁰, wręcz „zawstydzająco cicho”⁴¹, a równie skromnie 20. rocznicę śmierci innego noblisty

³⁰ Por. *Program Wieczoru Stefana Żeromskiego*, Kielce [1935].

³¹ P. Grzegorzcyk, *Literatura polska w przekładach*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 338.

³² Nagrodą miało być 2000 zł. Drugą nagrodę, o wartości 1000 zł, miał ufundować Zakład Narodowy im. Ossolińskich. *Dziesięciolecie śmierci Wł. Reymonta*, NK 1935, R. 2, z. 6, s. 311.

³³ *Reymontowi*, NK 1935, R. 2, z. 7, s. 370.

³⁴ *Zbirowe wydanie pism Reymonta*, NK 1936, R. 3, z. 2, s. 88.

³⁵ *50-lecie śmierci Wiktora Hugo*, NK 1935, R. 2, z. 1, s. 49.

³⁶ *Pięćdziesięciolecie śmierci Wiktora Hugo*, NK 1935, R. 2, z. 6, s. 313.

³⁷ *Jubileuszowe publikacje*, NK 1935, R. 2, z. 10, s. 566.

³⁸ *Lope de Vega*, NK 1935, R. 2, z. 10, s. 566.

³⁹ *Wystawa Czechowa w Moskwie*, NK 1935, R. 2, z. 5, s. 276.

⁴⁰ W Niemczech natomiast ukazały się publikacje poświęcone sylwetce polskiego pisarza, a przygotowywano tłumaczenia jego dzieł na języki bułgarski i chorwacki. *O „Chłopach” Reymonta w Niemczech*, NK 1936, R. 3, z. 2, s. 92.

⁴¹ P. Grzegorzcyk, *Literatura polska w przekładach...*, s. 331.

— H. Sienkiewicza (1846–1916). W jubileuszowym roku 1936, jak wynika z analizy, Polonia amerykańska ogłosiła „miesiąc sienkiewiczowski” z odczytami i promocją jego utworów. Dzięki Związkowi Polskich Kółek Literacko-Dramatycznych w Ameryce przygotowano księgę pamiątkową⁴², która jako *Pamiętnik. W 20-tą rocznicę obchodów zgonu Henryka Sienkiewicza* ukazała się w wersji dwujęzycznej w Chicago pod redakcją Leona T. Walkiewicza. W tym samym roku w *Kronice* przypomniano też o „obchodzącej złote gody swego rozgłosu” *Trylogii*⁴³, a dopiero w marcu 1937 roku Biblioteka Narodowa w Warszawie otworzyła Wystawę Sienkiewiczowską. Odbyla się ona pod protektoratem Aleksandry Piłsudskiej⁴⁴. Jeszcze później, bo 2 października 1938 roku, nastąpiło uroczyste poświęcenie Kopca Sienkiewicza w Okrzei⁴⁵, w której noblista przyjął chrzest, niedaleko Woli Okrzejskiej w powiecie łukowskim, gdzie się urodził. Kopiec ziemi o wysokości 15 metrów usypano jako pamiątkę po pisarzu, zainicjowaną w 1932 roku⁴⁶.

W roku 1936 przypadały też rocznice: 100-lecia śmierci Karela Hynka Máchy (1810–1836), „największego poety czeskiego pierwszej połowy ubiegłego stulecia, [...] [który — przyp. aut.] jest tym dla literatury czeskiej, czym dla odpowiednich literatur byli Byron, Mickiewicz i Puszkina”⁴⁷, 100-lecia urodzin Marka Twaina (1835–1910), dla którego założono „muzeum jego pamięci w mieście Hannibal stanu Missouri”⁴⁸, a w Londynie czczono urodziny Charlesa Dickensa (1812–1870)⁴⁹.

Rok później przypomniano kilkakrotnie w *Kronice* o obchodach 100-lecia śmierci rosyjskiego poety i pisarza Aleksandra Puszkina (1799–1837)⁵⁰. Uroczystości zapowiedziano już rok wcześniej, gdy poinformowano o wydaniu krytycznym pierwszego tomu dzieła jubileuszowego, które miało objąć całość dorobku autora *Eugeniusza Oniegina*⁵¹. Z tej okazji Polskie Radio transmitowało audycję, a wzmiankowano ponadto o spotkaniach, odczytach, wystawach i wykładach, które przebiegły w Warszawie, Wilnie i Krakowie, a także projektowanej międzynarodowej bibliografii dzieł A. Puszkina⁵². W ramach imprez rocznicowych w Wilnie odbyła się ekspozycja odzwierciedlająca życie i twórczość poety oraz wydano z tej okazji

⁴² r., *Hold Sienkiewiczowi*, NK 1936, R. 3, z. 7, s. 397–398.

⁴³ w., „Trylogia” H. Sienkiewicza, NK 1936, R. 3, z. 10, s. 600.

⁴⁴ r., *Wystawa Sienkiewiczowska*, NK 1937, R. 4, z. 3, s. 151.

⁴⁵ (r.), *Kopiec Sienkiewicza*, NK 1938, R. 5, z. 9, s. 549–550.

⁴⁶ *Statut Stowarzyszenia p.n. Komitet Budowy Pomnika Henryka Sienkiewicza w Warszawie*, Warszawa 1937.

⁴⁷ *Stulecie śmierci Karola Hynka Machy*, NK 1936, R. 3, z. 3, s. 157.

⁴⁸ r., *Stulecie urodzin Marka Twaina*, NK 1936, R. 3, z. 10, s. 601.

⁴⁹ S. R., *Dickens-House w Londynie*, NK 1936, R. 3, z. 6, s. 355.

⁵⁰ r., *Setna rocznica śmierci Puszkina*, NK 1937, R. 4, z. 3, s. 154.

⁵¹ P.E. [P. Ettinger], *Akademickie wydanie dzieł Puszkina*, NK 1936, R. 3, z. 3, s. 158.

⁵² (p. e.) [P. Ettinger], *Międzynarodowa bibliografia Puszkina*, NK 1937, R. 4, z. 1, s. 49.

drukowany katalog⁵³. Nadmieniono również o uroczystościach w Stanach Zjednoczonych i publikacjach przygotowanych z tej okazji⁵⁴.

W *Kronice* roku 1937 wspomniano też o ciekawej publikacji, która ukazała się nakładem leningradzkiego wydawnictwa „Chudożestwennaja Literatura”. Był to kalendarz ilustrowany, w którym znalazły się daty urodzin i śmierci pisarzy i artystów, uzupełnione notkami biobibliograficznymi. Z twórców polskich zauważono: 125-lecie urodzin i 50-lecie śmierci Józefa Ignacego Kraszewskiego (1812–1887), 30-lecie śmierci Stanisława Wyspiańskiego (1869–1907) i 25-lecie śmierci Bolesława Prusa (1847–1912)⁵⁵. Zabrakło zaś w *Kronice* wzmianek o polskich obchodach tych rocznic, za to przywołano upływające 100 lat od zgonu niemieckiego pisarza Ludwiga Boernego (1786–1837)⁵⁶ i 75 lat od śmierci Władysława Syrokomli (1823–1862), czyli Ludwika Kondratowicza herbu Syrokomla. Towarzystwo Przyjaciół Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie uczciło tę ostatnią wystawą autografów, wydań dzieł twórcy doby romantyzmu oraz literatury o nim i ikonografii. Poświęcono mu również uroczyste posiedzenie i wygłoszono odczyty okolicznościowe⁵⁷.

Rok 1937 przyniósł także wzmianki o 750. rocznicy urodzin narodowego poety gruzińskiego Szoty Rustawelego (ur. pr. 1172 – zm. pr. 1216), któremu w Tbilisi zamierzano postawić pomnik oraz wydać szereg publikacji jubileuszowych⁵⁸. Diaspora gruzińska w Warszawie urządziła z kolei własne imprezy, w tym akademię⁵⁹. W *Kronice* przypomniano ponadto: 500-lecie urodzin renesansowego poety i sekretarza króla Kazimierza IV Jagiellończyka, Filipa Kallimacha (Filippo Buonaccorsi de Tebadis Experiens, 1437–1496)⁶⁰, 125-lecie urodzin rosyjskiego pisarza, myśliciela i działacza politycznego Aleksandra Hercena (1812–1870)⁶¹ oraz 100-lecie urodzin historyka literatury Stanisława Tarnowskiego (1837–1917)⁶². Zapowiedziano równocześnie uroczystości jubileuszowe, przypadające w 1938 roku, z okazji 100. rocznicy urodzin pochodzącego ze Stanisławowa satyryka i powieściopisarza Jana Lama (1838–1886). Zaanonsowano wówczas edycję jego „Pism” w pięciu tomach⁶³. Ukazały się one w oficynie Trzaska, Evert i Michalski w 1938 roku.

⁵³ r., *Wystawę Puszkiniowską*, NK 1937, R. 4, z. 5, s. 279.

⁵⁴ P. e. [P. Ettinger], *Puszkiniana amerykańskie*, NK 1938, R. 5, z. 2, s. 116–117.

⁵⁵ P. E. [P. Ettinger], *Polacy w rosyjskim „Kalendarzu literackim”*, NK 1937, R. 4, z. 4, s. 214.

⁵⁶ w., *Boerne Ludwik*, NK 1937, R. 4, z. 4, s. 217.

⁵⁷ r., *Syrokomli*, NK 1937, R. 4, z. 10, s. 629.

⁵⁸ p. e. [P. Ettinger], *750-lecie urodzin Szoty Rustawelego*, NK 1937, R. 4, z. 6, s. 348.

⁵⁹ *750 rocznica Szoty Rustawelego*, NK 1938, R. 5, z. 1, s. 47.

⁶⁰ Z okazji tego jubileuszu władze miejskie San Gimignano i Krakowa wymieniły pisma okolicznościowe. r., *Filipa Kallimacha-Buonacorsi*, NK 1937, R. 4, z. 7, s. 400.

⁶¹ Z tej okazji w Moskwie urządzono wystawę. p. e. [P. Ettinger], *Wystawa Hercenowska w Moskwie*, NK 1937, R. 4, z. 6, s. 348.

⁶² w., *Stanisław Tarnowski*, NK 1937, R. 4, z. 9, s. 547.

⁶³ r., *Setna rocznica urodzin Jana Lama*, NK 1937, R. 4, z. 10, s. 629.

W kolejnych latach liczba odnotowanych w *Kronice* jubileuszy była znacznie skromniejsza. Z okazji 100. rocznicy urodzin Adama Asnyka (1838–1897) w 1938 roku kilkakrotnie zaznaczono przygotowywane z tej okazji uroczystości. Nie były to jednak obszerne notatki. W Radio Bratislava został wygłoszony odczyt o polskim poecie i dramatopisarzu⁶⁴, a rodzinne miasto — Kalisz — zapowiedziało budowę „Domu Kultury i Sztuki” jego imienia⁶⁵. Z kolei w Warszawie, w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy, urządzono wystawę⁶⁶, która według autorów *Kroniki* nie cieszyła się popularnością. Gdy mijała 1. rocznica śmierci Andrzeja Struga (1871–1937), w nowym pawilonie tej samej ksiąźnicy uruchomiono ekspozycję poświęconą jego pamięci i twórczości⁶⁷. Formą świadectwa był także artykuł Jerzego Kaplińskiego, lektora polonistyki w Tartu, ogłoszony w estońskim miesięczniku literackim „Looming”⁶⁸.

Następnego roku na łamach *Kroniki* wspomniano o *Księdze ku czci Józefa Ignacego Kraszewskiego* (1812–1887), która ukazała się, co prawda z dwuletnim opóźnieniem, na 125. rocznicę urodzin i 50. śmierci najpłodniejszego polskiego pisarza, publicysty i działacza społecznego. Wyszła w Łucku nakładem Wołyńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk pod redakcją I. Chrzanowskiego⁶⁹. W 1939 roku przywołano także 100. rocznicę urodzin francuskiego poety, pierwszego w historii laureata Nagrody Nobla w dziedzinie literatury Sully’ego Prudhomme’a (René François Armand Prudhomme, 1839–1907), która minęła niemal bez echa⁷⁰. We Francji, tym razem jednak hucznie, miały się odbyć obchody 300. urodzin Jeana-Baptiste’a Racine’a (1639–1699)⁷¹, a w Turcji 50. rocznica śmierci tureckiego pisarza, poety i publicysty Namika Kemala (1840–1888). Rząd turecki wypuścił z tej okazji znaczki pocztowe z podobizną liberalnego myśliciela⁷².

W *Kronice* wspomniano z rzadka o uroczystościach związanych z gronem artystów, takich jak w 1934 roku 55. rocznicy śmierci Honoré’a Victorina Daumiera (1808–1879), francuskiego grafika i karykaturzysty⁷³; w 1937 roku 100. urodzinach Artura Grottgera (1837–1867), wybitnego przedstawiciela romantyzmu, malarza, ilustratora i rysownika⁷⁴, i nieco spóźnionej malarza Ferdynanda Ruszczyca (1870–1936)⁷⁵;

⁶⁴ r., *W radio Bratislava*, NK 1938, R. 5, z. 7, s. 410.

⁶⁵ r., *Adam Asnyk*, NK 1938, R. 5, z. 5, s. 296.

⁶⁶ r., *Wystawa Asnykowska*, NK 1938, R. 5, z. 7, s. 408.

⁶⁷ (r.), *Wystawa Andrzeja Struga*, NK 1938, R. 5, z. 4, s. 224–225.

⁶⁸ r., *Andrzeja Struga*, NK 1938, R. 5, z. 7, s. 409.

⁶⁹ (m. p.), *Księga Pamiątkowa*, NK 1939, R. 6, z. 4, s. 232.

⁷⁰ (m. p.), *Stulecie pierwszego laureata Nobla*, NK 1939, R. 6, z. 4, s. 235.

⁷¹ (m. p.), *Trzechsetlecie urodzin Racine’a*, NK 1939, R. 6, z. 5, s. 297.

⁷² (m. p.), *Turcja obchodzi uroczyscie*, NK 1939, R. 6, z. 5, s. 298.

⁷³ *Pomnik Honoré’a Daumiera w Marsylii*, NK 1934, R. 1, z. 8, s. 369.

⁷⁴ w., *Artur Grottger*, NK 1937, R. 4, z. 4, s. 213–214.

⁷⁵ Jubileuszowy komitet wileński postanowił wydać zbiorową monografię twórczości i działalności artysty, urządzić wystawę jego dzieł, wznieść mu pomnik i wystąpić o nadanie jego nazwiska jednej z ulic wileńskich. r., *Komitet wileński uczczenia Ferdynanda Ruszczyca*, NK 1937, R. 4, z. 5, s. 279. Rok

a w 1938 roku również zaległej S. Wyspiańskiego⁷⁶. Udało się także zidentyfikować imprezy jubileuszowe dotyczące osób związanych z przemysłem książkowym⁷⁷. W 1934 roku przywołano pamięć o Williamie Morrisie (1834–1896), brytyjskim drukarzu i tłumaczu⁷⁸, i Aloisie Senefelderze (1771–1834), urodzonym w Pradze wynalazcy litografii⁷⁹; w 1935 — o Benedictusie Gotthelfie Teubnerze (1784–1856), założycielu lipskiej drukarni⁸⁰, i o. Franziskusie Ehrle SJ (1845–1934), prefekcie biblioteki watykańskiej⁸¹; a w 1937 roku — o Joachimie Lelewelu (1786–1861), historyku i teoretyku bibliografii. Imprezy 150-lecia urodzin i 75-lecia śmierci tego ostatniego przeszły jednak „prawie w zupełnym zapomnieniu”⁸². Z *Kroniki* można się dowiedzieć, że tym grupom ludzi kultury najczęściej poświęcano okazjonalne wydawnictwa bądź urządzano wystawy, na których prezentowano ich dokonania malarskie, publikacyjne i typograficzne.

Równie sporadycznie wzmiankowano o urodzinach żyjących, jak w 1935 roku 80. Jana Máchala (1855–1939), historyka literatury, autora pomnikowego dzieła *Slovanské literatury*⁸³, oraz 60. Isaka Collijna (1875–1949), szwedzkiego bibliografa, wydawcy i bibliotekarza⁸⁴. W 1936 roku zauważono 70. urodziny Wilhelma Junka (1866–1942), czeskiego antykwariusza, wydawcy encyklopedii przyrodniczych⁸⁵, i Benedetta Croce (1866–1952), włoskiego krytyka literackiego⁸⁶, oraz 80. Aleksandra Brücknera (1856–1939), sławisty, historyka, krytyka literatury⁸⁷, i Fryderyka Papée (1856–1940), historyka, bibliotekoznawcy i dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej⁸⁸. W roku następnym, jak zauważono w *Kronice*, 80. urodziny obchodził Hermann Escher (1957–1938), twórca nowoczesnego ruchu bibliotecznego w Szwajcarii i były dyrektor der Zentralbibliothek Zurich⁸⁹, a 50. powieściopisarz fiński Frans Eemil Sillanpää (1888–1964)⁹⁰. W 1938 roku wspomniano z kolei

później, w 1938 roku, w *Kronice* wspomniano o odsłonięciu w Warszawie tablicy pamiątkowej ku jego czci. (r.), *Odsłonięcie tablicy ku czci Ferdynanda Ruszczyca*, NK 1938, R. 5, z. 6, s. 356–357.

⁷⁶ r., *Akademii ku czci Wyspiańskiego*, NK 1938, R. 5, z. 5, s. 298.

⁷⁷ Z opóźnieniem poinformowano o opublikowaniu przez radziecki Instytut Książki, Dokumentu i Pisma książki zbiorowej z okazji 350-lecia zgonu Iwana Fedorowicza (1510–1583), pierwszego drukarza rosyjskiego. *Księga zbiorowa o Iwanie Fedorowie*, NK 1935, R. 2, z. 6, s. 314–315.

⁷⁸ *Wystawę ku czci Morrisa*, NK 1934, R. 1, z. 6, s. 280.

⁷⁹ *Wystawę litografii czeskiej*, NK 1934, R. 1, z. 6, s. 281.

⁸⁰ *Ben. Gotth. Teubnera*, NK 1935, R. 2, z. 4, s. 205.

⁸¹ *Pamięci kardynała Franciszka Ehrlego*, NK 1935, R. 2, z. 2, s. 113.

⁸² w., *Rocznica Lelewela*, NK 1937, R. 4, z. 3, s. 153.

⁸³ *Słowiańska literatura porównawcza*, NK 1935, R. 2, z. 10, s. 566.

⁸⁴ *Isak Collijn*, NK 1936, R. 3, z. 3, s. 158.

⁸⁵ *Wilh. Junk*, NK 1936, R. 3, z. 2, s. 92.

⁸⁶ *Benedetto Croce w 70. rocznicę urodzin*, NK 1936, R. 3, z. 4, s. 227–228.

⁸⁷ *Życiorys naukowy prof. Aleksandra Brücknera*, NK 1936, R. 3, z. 6, s. 354.

⁸⁸ r., *Jubileusz Fryderyka Papée*, NK 1936, R. 3, z. 8, s. 473–474.

⁸⁹ r., *Hermann Escher*, NK 1938, R. 5, z. 1, s. 48.

⁹⁰ (j. t.), *F. E. Sillanpää*, NK 1938, R. 5, z. 10, s. 624.

o estońskich jubileuszach literackich. W grudniu roku minionego 75-lecie urodzin obchodził poeta Karl Eduard Sööt (1862–1950), w styczniu 60-lecie pisarz Anton Hansen Tammsaare (1878–1940), a w kwietniu 70-lecie dramatopisarz Ernst Särgava (1868–1958)⁹¹.

Okazjonalnie pojawiały się też informacje o jubileuszach pracy zawodowej literatów i osób związanych z przemysłem książkowym⁹². W 1935 roku uczczono notkami 50-lecie pracy zawodowej Józefa Filipowskiego (1870–1941), zarządcy Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, Pawła Madejskiego⁹³, właściciela Drukarni Poznańskiej, i Napoleona Telza (1866–1942), do którego należała Drukarnia Narodowa w Krakowie⁹⁴. W 1937 roku wspomniano o uroczystych obchodach 50-lecia pracy literackiej M. Rodziewiczówny (1864–1944)⁹⁵ i 30-lecia estońskiego pisarza Oskara Lutsa (1887–1953)⁹⁶. W tym samym roku 30-lecie pracy zawodowej świętował historyk literatury Józef Ujejski (1883–1937)⁹⁷, a 40-lecie obchodziła Helena Orsza-Radlińska (1879–1954), „twórczyni i kierowniczka Studium Pracy Społeczno-Oświatowej na Wolnej Wszechnicy Polskiej, bibliotekarka pracująca przez szereg lat na terenie Krakowa, a następnie Warszawy, autorka licznych prac bibliologicznych, zwłaszcza z zakresu badania czytelnictwa”⁹⁸. Z tej okazji wydano bibliografię jej dokonań. Rok później 40-lecie pracy obchodzili poeta i pisarz Henryk Zbierzchowski (1881–1942)⁹⁹ oraz historyk i krytyk literatury polskiej Henryk Galle (1872–1948)¹⁰⁰.

⁹¹ r., *Estońskie jubileusze literackie*, NK 1938, R. 5, z. 5, s. 297–298.

⁹² Wyjątkiem było przywołanie w 1937 roku wspomnienia jubileuszu 50-lecia pracy nieżyjącego już amerykańskiego bibliotekarza Melvila Dewey’a (1851–1931), założyciela Columbia School of Library Service, twórcy „tzw. dziesiętnego systemu klasyfikacyjnego do użytku bibliografii i katalogów bibliotecznych”. r., *Dr Dewey Melvil*, NK 1937, R. 4, z. 7, s. 400.

⁹³ Nie udało się ustalić dat życia.

⁹⁴ *Jubileusz drukarzy krakowskich*, NK 1935, R. 2, z. 6, s. 311.

⁹⁵ w., *Maria Rodziewiczówna*, NK 1937, R. 4, z. 10, s. 629.

⁹⁶ r., *Oskar Luts*, NK 1938, R. 5, z. 1, s. 46.

⁹⁷ (w.), *Józefa Ujejskiego*, NK 1937, R. 4, z. 1, s. 46.

⁹⁸ r., *Helena Orsza-Radlińska*, NK 1937, R. 4, z. 3, s. 153.

⁹⁹ (w.), *Henryk Zbierzchowski*, NK 1938, R. 5, z. 6, s. 357.

¹⁰⁰ *Henryk Galle*, NK 1938, R. 5, z. 2, s. 115.

Jubileusze i rocznice związane z artefaktami kultury¹⁰¹

W 1934 roku minęło 100 lat od paryskiego wydania *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza (1798–1855)¹⁰². W stolicy Francji opublikowano z tej okazji utwór w nowym tłumaczeniu Paula Cazina, a ponadto odbyły się uroczystości z udziałem prezydenta Alberta Lebruna, ambasadorów, ministrów, członków Académie française i Polskiej Akademii Literatury¹⁰³. Tymczasem w Polsce fakt ten został pominięty przez część czasopism literackich z wyjątkiem „Pionu”, „Kameny”, a przede wszystkim „Pamiętnika Literackiego”, ale pojedyncze artykuły rocznicowe zamieszczono w „Myśli Narodowej”, „Marcholcie” i „Przeglądzie Współczesnym”¹⁰⁴. Zauważalna była za to „powódź artykułów i artykułików w pismach periodycznych i prasie codziennej, nieraz godnych lepszego losu niż zatonięcie w niepamięci”¹⁰⁵. W „Nowej Książce” podkreślono jednak, że badania krytyczne dzieła, korespondencji i życia A. Mickiewicza podjęli wówczas Leon Płoszewski, Stanisław Windakiewicz, Juliusz Kleiner, Leonard Podhorski-Okołów, Henryk Batowski¹⁰⁶ i Mieczysław Opalek¹⁰⁷. Poza tymi edytorsko-naukowymi formami upamiętnienia epopei urządzono wystawy: we lwowskim Ossolineum, w wileńskiej Bibliotece Uniwersyteckiej, a nawet w jednym z gimnazjów w stolicy¹⁰⁸. Jeszcze 19 stycznia 1935 roku Biblioteka Narodowa w Warszawie uruchomiła, dzięki Żeńskiemu Fidacowi, pozostającemu pod opieką A. Piłsudskiej, pokaz, na który złożyły się mickiewicziana z kolekcji warszawskiego bibliofila Jana Michalskiego¹⁰⁹. Wystawa trwała do 21 marca, ale w *Kronice* z żalem skonstatowano, że nie towarzyszył jej stosowny katalog¹¹⁰.

¹⁰¹ Jako ciekawostkę należy potraktować 100. rocznicę ogłoszenia znaczka pocztowego w Londynie, gdzie zapowiedziano „ukazanie się najobszerniejszej ze znanych dotąd książki o znaczkach pocztowych”. (m.p.), *W setną rocznicę ukazania się znaczka pocztowego*, NK 1939, R. 6, z. 3, s. 170.

¹⁰² W „Nowej Książce” w numerze 6. z 1934 roku ukazał się także artykuł rocznicowy: T. Pini, *W stulecie „Pana Tadeusza”*, NK 1934, R. 1, z. 6, s. 249–253. Rok wcześniej, w 1933 roku, nie odnotowano natomiast zainteresowania wydawców jubileuszowymi edycjami epopei, za to z funduszy Skarbu Rzeczypospolitej Polskiej rozpoczęto ogłaszanie dzieł wszystkich A. Mickiewicza, wraz z przedrukiem *Pana Tadeusza* z roku 1834. Por. A. Brückner, *Wydanie sejmowe Mickiewicza*, „Rocznik Literacki za rok 1933” 1934, s. 128–133; tenże, *Wydanie sejmowe Mickiewicza*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 131–134; tenże, *Wydanie sejmowe Mickiewicza*, „Rocznik Literacki za rok 1935” 1936, s. 115–118; S. Pigoń, *Wznowienia literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1933” 1934, s. 118; tenże, *Wznowienia literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 115–118.

¹⁰³ P. Grzegorzcyk, *Literatura polska w przekładach*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 323–324.

¹⁰⁴ W. Kubacki, *Czasopisma literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 313.

¹⁰⁵ J. Krzyżanowski, *Badania nad literaturą*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 259.

¹⁰⁶ *Mickiewicziana*, NK 1934, R. 1, z. 1, s. 34.

¹⁰⁷ *W stulecie „Pana Tadeusza”*, NK 1934, R. 1, z. 2, s. 86.

¹⁰⁸ *Stulecie „Pana Tadeusza”*, NK 1934, R. 1, z. 7, s. 317.

¹⁰⁹ *Wielką Wystawę Mickiewiczowską*, NK 1935, R. 2, z. 1, s. 47.

¹¹⁰ *Wystawa Mickiewiczowska w Bibliotece Narodowej w Warszawie*, NK 1935, R. 2, z. 3, s. 160.

W analizowanym dziale odnotowano jubileusze utworów literackich, takich jak *Zemsta* Aleksandra Fredry (1793–1876), wystawiona po raz pierwszy we Lwowie 17 lutego 1834 roku w teatrze polskim kierowanym przez Jana Nepomucena Kamińskiego¹¹¹, oraz 45-lecie odkrycia przez A. Brücknera *Kazań świętokrzyskich*¹¹². W 1935 roku dostrzeżono 100-lecie ukazania się drukiem hymnu czeskiego, którego tekst przygotował Josef Kajetán Tyl (1808–1856), a kompozytorem był František Jan Škroup (1801–1862)¹¹³. Rocznicę tę uświetniły koncert w konserwatorium w Pradze, przedstawienie w miejskim teatrze oraz liczne druki, w tym artykuły i monografia życia muzyka. W roku 1936 obchodzono 100-lecie wydania przez Jána Kollára (1793–1852), słowackiego duchownego luterńskiego i poetę, programu współpracy Słowian¹¹⁴. Stosownie do okoliczności wydarzenie to uświetniono księgą jubileuszową, do której tekst przygotował m.in. Stefan Vrtel-Wierczyński. W 1937 roku w *Kronice* wspomniano z kolei o 390. rocznicy wydania pierwszej książki w języku litewskim, która została ogłoszona w 1547 roku w Królewcu. Był to *Katechizm* napisany przez Martynasa Mažvydasa (1510–1563)¹¹⁵. W tym też roku minęło 300 lat od powstania *Rozprawy o metodzie* René Descartes’a (1596–1650) — dzieła, które „stało się podwaliną współczesnej myśli filozoficznej”¹¹⁶. Z tej okazji zapowiedziano kongres filozoficzny w Paryżu.

W *Kronice* wzmiankowano również rocznice powołania do życia periodyków, takich jak „Tygodnik Ilustrowany” (75 lat)¹¹⁷, „Nowiny Lekarskie” (50 lat)¹¹⁸, „Il Risorgimento Grafico” (30 lat)¹¹⁹, „Die Augsburger Postzeitung” (25 lat)¹²⁰ i „Priatel dietok” (10 lat)¹²¹. Obchodom 75-lecia istnienia watykańskiego „L’Osservatore Romano” towarzyszyła uruchomiona w kwietniu 1936 roku wystawa prasy katolickiej¹²². Była to największa z dotychczasowych ekspozycji czasopiśmiennictwa katolickiego z udziałem Polski, za który odpowiadał ks. Zygmunt Kaczyński, przedstawiciel Katolickiej Agencji Prasowej.

Poza dziełami literackimi i zabytkami piśmienniczymi na łamach „Nowej Książki” odnotowywano, choć incydentalnie, rocznice istnienia instytucji i organizacji kultury. W 1934 roku skromnie obchodzono pierwszy rok działalności Polskiej Akademii Literatury, ale odbyło się uroczyste posiedzenie i powołano członka honoro-

¹¹¹ *Stulecie „Zemsty”*, NK 1934, R. 1, z. 2, s. 87.

¹¹² *Rocznica odkrycia „Kazań świętokrzyskich”*, NK 1935, R. 2, z. 8, s. 445.

¹¹³ „*Kdedomvmj*”, NK 1935, R. 2, z. 7, s. 371.

¹¹⁴ r., *Stulecie Jana Kollara*, NK 1936, R. 3, z. 8, s. 474.

¹¹⁵ w., *Literackie nagrody w Kownie*, NK 1937, R. 4, z. 3, s. 155.

¹¹⁶ w., *300 lat mija*, NK 1937, R. 4, z. 4, s. 216.

¹¹⁷ „*Tygodnik Ilustrowany*”, NK 1935, R. 2, z. 1, s. 47.

¹¹⁸ (r.), „*Nowiny Lekarskie*”, NK 1939, R. 6, z. 2, s. 109.

¹¹⁹ „*Risorgimento Grafico*”, NK 1934, R. 1, z. 6, s. 284.

¹²⁰ *250-lecie — rzadki jubileusz*, NK 1935, R. 2, z. 4, s. 205.

¹²¹ „*Priatel dietok*”, NK 1934, R. 1, z. 10, s. 462.

¹²² *Wystawa prasy katolickiej*, NK 1935, R. 2, z. 10, s. 565.

wego — Kazimierza Przerwę-Tetmajera¹²³. Wspomniano też o jubileuszach 50-lecia Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza we Lwowie oraz Der Deutsche Buchgewerbeverein¹²⁴. To niemieckie stowarzyszenie zorganizowało kilka instytucji kultury, w tym muzeum, akademię i czasopismo „Archiv für Buchgewerbe”. Rocznicę celebrowano jubileuszowym numerem periodyku. W 1935 roku miało z kolei 25 lat od czasu powstania Polskiego Archiwum Wojennego¹²⁵, na schyłek roku 1936 przypadło 60-lecie Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie (rocznica nie była obchodzona uroczystością¹²⁶), a na 1937 rok 100-lecie istnienia Palais et parc de Versailles¹²⁷.

W *Kronice* pojawiły się również informacje o jubileuszach obchodzonych przez drukarnie i firmy wydawnicze: 400-lecie pierwszej drukarni serbskiej¹²⁸ i drukarni uniwersyteckiej w Cambridge¹²⁹; 100-lecie amerykańskiej oficyny „G.P. Putnam Soons”¹³⁰, Velhagen & Klasing z Bielefeld i Lipska¹³¹ oraz szwedzkiego przedsiębiorstwa Alberta Bonniera¹³²; 40-lecie zakładu Eugen Diederichs Jena¹³³ i Drukarni Narodowej w Krakowie¹³⁴; oraz 25-lecie lipskiego „Insel-Verlag”¹³⁵. Przypomniano też uroczystości związane z antykwariatami i księgarniami, takie jak 100-lecie istnienia najstarszej w Warszawie firmy księgarskiej Michała Arcta (założona w 1836 roku w Lublinie przez Stanisława Arcta, a w 1887 przeniesiona do Warszawy)¹³⁶ oraz 75-lecie firmy Ludwiga Rosenthala¹³⁷. Nieco częściej pojawiały się w *Kronice* wzmianki na temat jubileuszy bibliotecznych, w tym 250-lecie istnienia Landes-Bibliothek w Altenburgu¹³⁸, 150-lecie biblioteki teatralnej¹³⁹ i 125-lecie państwowej biblioteki publicznej w Leningradzie¹⁴⁰, 100-lecie Biblioteki Polskiej w Paryżu¹⁴¹,

¹²³ *Polska Akademia Literatury*, NK 1934, R. 1, z. 10, s. 461.

¹²⁴ *Der Deutsche Buchgewerbeverein*, NK 1935, R. 2, z. 1, s. 50.

¹²⁵ Wystosowano apel do zbieraczy pamiątek i dokumentów z Wielkiej Wojny i czasów późniejszych, by zechcieli oddać je do Archiwum. *Pamiętki i dokumenty z okresu wojny*, NK 1935, R. 2, z. 9, s. 505.

¹²⁶ *Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie*, NK 1937, R. 4, z. 4, s. 212–213.

¹²⁷ w., *Stulecie Muzeum Wersalskiego*, NK 1937, R. 4, z. 9, s. 548.

¹²⁸ w., *400-lecie pierwszej drukarni serbskiej*, NK 1937, R. 4, z. 9, s. 548.

¹²⁹ *Cambridge Press University*, NK 1935, R. 2, z. 1, s. 48.

¹³⁰ (m. p.), *Wydawnictwo w Nowym Jorku*, „G. P. Putnam Soons”, NK 1938, R. 5, z. 10, s. 623.

¹³¹ *Stulecie firmy Velhagen i Klasing*, NK 1935, R. 2, z. 9, s. 507–508.

¹³² w., *Fundacja im. A. Bonniera*, NK 1937, R. 4, z. 10, s. 631.

¹³³ r., *Eugen Diederichs Jena*, NK 1936, R. 3, z. 10, s. 602.

¹³⁴ L., *Czterdziestolecie Drukarni Narodowej w Krakowie*, NK 1936, R. 3, z. 6, s. 354.

¹³⁵ p.e. [P. Ettinger], *25-lecie Insel-Bücherei*, NK 1937, R. 4, z. 7, s. 401–402.

¹³⁶ w., *Wiekowa księgarnia polska*, NK 1936, R. 3, z. 10, s. 600.

¹³⁷ *Antykwarska firma niemiecka Ludwig Rosenthal*, NK 1935, R. 2, z. 2, s. 112.

¹³⁸ r., *Turyngska Landes-Bibliothek*, NK 1936, R. 3, z. 10, s. 602.

¹³⁹ *Leningradzka Biblioteka Teatralna*, NK 1934, R. 1, z. 10, s. 464.

¹⁴⁰ (w.), *Państwowa Biblioteka Publiczna w Petersburgu*, NK 1939, R. 6, z. 3, s. 172.

¹⁴¹ (m. p.), *Biblioteka Polska w Paryżu*, NK 1939, R. 6, z. 3, s. 168–169.

50-lecie Biblioth que Nationale de Luxembourg¹⁴² oraz 30-lecie zatwierdzenia przez w ldze rosyjskie statutu Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Warszawie¹⁴³. Przypomniano ponadto 50-lecie za łożenia pierwszej szkoły bibliotekarskiej w Stanach Zjednoczonych (1887 rok)¹⁴⁴ oraz 20-lecie powołania Institut für Zeitungswissenschaft an der Universit t Leipzig¹⁴⁵. Z tych okazji og szano zazwyczaj księgi upamiętniające dzieje firm czy instytucji, omawiające również ich osiągnięcia.

Sporadycznie wzmiankowano w *Kronice* o rocznicach wydarzeń kulturalnych, zazwyczaj związanych z przemysłem ksi zkowym. W 1934 roku zarejestrowano 100-lecie drukarstwa w Kalifornii¹⁴⁶; a w 1935 roku 500-lecie drukarstwa w Niemczech¹⁴⁷, 400-lecie pierwszego druku esto skiego¹⁴⁸ oraz 100-lecie prasy czarnog rskiej¹⁴⁹. W 1935 roku miało też 100 lat od momentu opublikowania pierwszej książki polskiej na kontynencie ameryka skim¹⁵⁰. W 1835 roku Marcin Rosienkiewicz wyda  podręcznik do nauki języka angielskiego dla deportowanych powstańców listopadowych. W 1938 roku z kolei w Ankarze zorganizowano wystaw  z okazji 10-lecia wprowadzenia pisma łacińskiego w Turcji¹⁵¹. Tego typu wydarzeniom towarzyszyły najczęściej własnie ekspozycje dokona  typograficznych oraz wydawano monografie i katalogi, które w redakcji „Nowej Książki” określano mianem niezwykle wartościowych źródeł.

Wyjątkowo w 1936 roku podkreślono, że minęło „pół wieku od ujawnienia się prądu literackiego zwanego symbolizmem francuskim”, związanego z nazwiskiem greckiego poety piszącego po francusku Jeana Mor asa (1856–1910), który w 1886 roku og si  manifest literacki tego kierunku¹⁵².

¹⁴² (r.), *Biblioth que Nationale de Luxembourg*, NK 1939, R. 6, z. 4, s. 235–236.

¹⁴³ w., *Biblioteka Publiczna w Warszawie*, NK 1937, R. 4, z. 4, s. 213.

¹⁴⁴ r., *50-lecie zawodowego ksztalcenia bibliotekarzy*, NK 1936, R. 3, z. 9, s. 525.

¹⁴⁵ w., *Instytut Wiedzy Prasowej w Niemczech*, NK 1936, R. 3, z. 10, s. 602.

¹⁴⁶ *Stulecie drukarstwa w Kalifornii*, NK 1934, R. 1, z. 10, s. 464.

¹⁴⁷ *500-lecie drukarstwa*, NK 1934, R. 1, z. 10, s. 464. W roku 1936 zapowiedziano obchody przypadające na rok 1940. W Deutsches Museum für Buch und Schrift w Lipsku zamierzano zorganizowa  wystaw  prezentującą rolę książki w kulturze. r., *Gutenberg — Reichsausstellung*, NK 1936, R. 3, z. 7, s. 399.

¹⁴⁸ *Wystawę Książki Estońskiej*, NK 1935, R. 2, z. 3, s. 162; *400-lecie druku estońskiego*, NK 1935, R. 2, z. 4, s. 204.

¹⁴⁹ *Stulecie prasy dawnego Czarnogórza*, NK 1935, R. 2, z. 7, s. 372.

¹⁵⁰ *Pierwsza książka polska w Ameryce*, NK 1935, R. 2, z. 10, s. 564.

¹⁵¹ (r.), *Turcja*, NK 1938, R. 5, z. 9, s. 552.

¹⁵² *Pi cdziesi ciolecie symbolizmu*, NK 1936, R. 3, z. 4, s. 227.

Zakończenie

Liczba odnalezionych w *Kronice* notatek świadczy o tym, że redakcja dbała o to, by archiwizować informacje o upływających rocznicach i jubileuszach o charakterze kulturalnym, głównie związanych ze światem literatury i książek. Odtworzone na podstawie badanego materiału kalendarium nie jest jednak kompletne. W 1934 roku nie zauważono choćby 10. rocznicy śmierci Josepha Conrada (1857–1924), mimo że powstały wówczas artykuły wspomnieniowe¹⁵³, a w 1935 roku 100-lecia śmierci poety, krytyka i publicysty okresu preromantyzmu Kazimierza Brodzińskiego (1791–1835)¹⁵⁴ oraz 2000. rocznicy urodzin Horacego (65 p.n.e. – 8 p.n.e.)¹⁵⁵. W *Kronice* nie wspomniano również o 400. rocznicy urodzin Piotra Skargi (1536–1612) ani o wydanych z tej okazji publikacjach¹⁵⁶. W 1937 roku pominięto 10. rocznicę śmierci Stanisława Przybyszewskiego (1868–1927) i 25. rocznicę śmierci B. Prusa, o czym już wzmiankowano, a także 100. rocznicę urodzin pisarza Michała Bałuckiego (1837–1901). Nie wspomniano wreszcie o przypadającej w tym samym roku 30. rocznicy śmierci Jadwigi Łuszczewskiej (ps. literacki Deotyma, 1834–1908)¹⁵⁷ i 20. rocznicy śmierci Lucjana Rydla (1870–1918)¹⁵⁸. Uwagi nie poświęcono jubileuszowi 90-lecia istnienia czasopisma „Czas”¹⁵⁹.

Mimo pewnych braków kroniki publikowane w czasopismach bibliograficznych i recenzyjno-literackich, jak dowiódł przykład działu „Nowej Książki”, mogą stanowić ciekawy i bogaty materiał do analiz krytycznych. Daje się z nich wydobyć nieznane lub zapomniane fakty na temat przebiegu uroczystości ważnych w pewnym okresie. Mogą także stanowić one podstawę lub przynajmniej uzupełnienie charakterystyk recepcji twórczości poetów i pisarzy, w mniejszym stopniu przedstawicieli innych dziedzin kultury i sztuki. Upamiętniano, choć z różną intensywnością, dokonania literatów cieszących się uznaniem w dwudziestoleciu międzywojennym, których dzieła już wówczas zaliczano do kanonu, oraz tych, którzy zapisali się swoim dorobkiem w badanym okresie, jak choćby S. Żeromski i W.S. Reymont. Nie może dziwić fakt, że jubileusze i rocznice związane z rodzimymi twórcami, zabytkami kultury piśmienniczej, instytucjami i organizacjami charakteryzowano szczegółowiej. Przypominano jednak o rocznicach dotyczących najznamienitszych twórców światowej kultury, takich jak W. Scott, V. Hugo, A. Puszkina, L. de Vega czy Ch. Dickens, oraz, co interesujące, tych bliskich kulturowo, zwłaszcza zza południowej granicy, z Czechosłowacji.

¹⁵³ W. Kubacki, *Czasopisma literackie...*, s. 314.

¹⁵⁴ J. Krzyżanowski, *Badania nad literaturą*, „Rocznik Literacki za rok 1935” 1936, s. 257.

¹⁵⁵ J. Birkenmajer, *Literatura grecka i łacińska*, „Rocznik Literacki za rok 1936” 1937, s. 133–135.

¹⁵⁶ S. Pigoń, *Wznowienia literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1938” 1939, s. 96–97.

¹⁵⁷ M. Brahmer, *Literatura włoska*, „Rocznik Literacki za rok 1938” 1939, s. 284.

¹⁵⁸ Tamże.

¹⁵⁹ Tamże.

Przebieg opisanych w *Kronice* rocznic i jubileuszy, mających miejsce w latach trzydziestych, nie wyróżniał się bogactwem. Wpływ na ten stan rzeczy miał, przynajmniej początkowo, wciąż odczuwalny ogólnoswiatowy kryzys ekonomiczny. Obchody dostosowywano zatem do możliwości organizatorów i rangi wydarzenia. Pisarzom i poetom dedykowano zazwyczaj artykuły naukowe, monografie, książki pamiątkowe i edycje dzieł. W jubileuszowych publikacjach opisywano także dokonania drukarzy, wydawców, instytucji i organizacji świętujących rocznice. Niemal równie często organizowano wystawy, na których prezentowano dorobek poszczególnych osób lub opracowania mające kształt „stanów badań” ich życia i osiągnięć. Nie brakowało na nich pamiątek po zmarłych, portretów i rycin. Ekspozycje towarzyszyły też rocznikom związanym z istnieniem placówek i stowarzyszeń kultury, wydaniom dzieł książkowych i czasopiśmienniczych. Ważne dla kultur narodowych utwory fetowano z rzadka okolicznościowymi przedstawieniami teatralnymi. Jedynie sporadycznie urządzano wystawne uroczystości z udziałem znamienitych gości świata polityki i kultury, konkursy czy podejmowano decyzje o budowie pomników lub powołaniu muzeów pamiątek. Jubileuszowe zjazdy, odczyty, ekspozycje i inne formy upamiętnień dotyczyły tylko najznamienitszych indywidualności, ale należy zwrócić uwagę także na notatki dotyczące wydarzeń związanych z dziś już mniej znanymi postaciami, które pozostają w zasadzie jedyną formą informacji o pamięci ówczesnych społeczności o ich dokonaniach.

Bibliografia

- Birkenmajer J., *Literatura grecka i łacińska*, „Rocznik Literacki za rok 1936” 1937, s. 133–139.
- Borowy W., *Literatura angielska*, „Rocznik Literacki za rok 1932” 1933, s. 108–122.
- Brahmer M., *Literatura włoska*, „Rocznik Literacki za rok 1938” 1939, s. 193–196.
- Brückner A., *Wydanie sejmowe Mickiewicza*, „Rocznik Literacki za rok 1933” 1934, s. 128–133.
- Brückner A., *Wydanie sejmowe Mickiewicza*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 131–134.
- Brückner A., *Wydanie sejmowe Mickiewicza*, „Rocznik Literacki za rok 1935” 1936, s. 115–118.
- Gołda A., Kamińska A.M., *Świadectwa pamięci o ludziach kultury w Kronice „Nowej Książki” (1934–1939)*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2020, vol. 13, nr 1 (24), s. 175–198, <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2020.008> [dostęp: 7.08.2023].
- Gruca A., *Rola polskiej książki i jej instytucji w utrzymaniu więzi międzyzaborowych w drugiej połowie XIX w.*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2019, t. 13, s. 177–195, <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh.2019.163> [dostęp: 7.08.2023].
- Grzegorzczuk P., *Literatura polska w przekładach*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 324–339.

- Korpała J., *Dzieje bibliografii w Polsce*, Warszawa 1969.
- Kridl M., *Badania nad literaturą*, „Rocznik Literacki za rok 1936” 1937, s. 204–238.
- Krzyżanowski J., *Badania nad literaturą*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 252–267.
- Krzyżanowski J., *Badania nad literaturą*, „Rocznik Literacki za rok 1935” 1936, s. 244–263.
- Kubacki W., *Czasopisma literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 294–317.
- Kwiatkowski J., *Dwudziestolecie międzywojenne*, Warszawa 2000.
- Łopuszański P., *Warszawa literacka w okresie międzywojennym*, Warszawa 2017.
- Olejniki K., *Polska w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Poznań 2019.
- Pieczonka M., „Księgarnia Wydawnicza Trzaska, Evert, Michalski”. *Działalność wydawnicza*, Kraków 1993.
- Pigoń S., *Wznowienia literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1933” 1934, s. 112–128.
- Pigoń S., *Wznowienia literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1934” 1935, s. 112–130.
- Pigoń S., *Wznowienia literackie*, „Rocznik Literacki za rok 1938” 1939, s. 92–113.
- Program Wieczoru Stefana Żeromskiego*, Kielce [1935].
- Program Zjazdu Naukowego imienia Ignacego Krasickiego we Lwowie. 8–10 czerwca 1935*, Lwów [1935].
- Pycka A.M., *Kultura w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa cop. 2015.
- Statut Stowarzyszenia p.n. Komitet Budowy Pomnika Henryka Sienkiewicza w Warszawie*, Warszawa 1937.
- Tyrowicz M., *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa 1918–1939*, z przedm. J. Maślanki, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1991.
- Żołędowska-Król B., *Rozwój myśli księgoznawczej i bibliotekoznawczej w świetle czasopism naukowych i fachowych wydawanych na terenach ziem polskich (1901–1939)*, Katowice 2019.